

[378.091.212.796]:005.336.2

Проценко А.А

викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання та
спортивних дисциплін

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПЕРЕДУМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. Розглянута в статті структура професійної компетентності учителя фізичної культури дала нам підстави для визначення критеріїв оцінювання професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури та змістовно їх обґрунтувати.

Ключові слова: професійна компетентність, критерії оцінювання, критерії професійної підготовки, об'єктивні критерії, результативні критерії, нормативні критерії, когнітивний критерій, фізична культура.

Проценко А.А.

преподаватель кафедры теории и методики физического воспитания
и спортивных дисциплин

Мелитопольский государственный педагогический университет
имени Богдана Хмельницкого

ПРЕДПОСЫЛКИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРИТЕРИЕВ И ПОКАЗАТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. Рассмотренная в статье структура профессиональной компетентности учителя физической культуры дала нам основания для определения критериев оценивания профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры и содержательно их обосновать.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, критерии оценки, критерии профессиональной подготовки, объективные критерии, результативные критерии, нормативные критерии, когнитивный критерий,

физическая культура.

Protsenko A.

The lecturer of the department of the theory and the methodology of the physical education and the sports disciplines
Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky

THE PRECONDITIONS OF THE DETERMINATION OF THE CRITERIA AND THE INDEXES OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF PHYSICAL TRAINING

Annotation. The structure of the professional competence of the teacher of physical culture is considered in the article, which is given the grounds for the determination of the criteria of the evaluation of the professional competence of the future teachers of physical training and they are substantiated meaningfully.

Keywords: the professional competence, the criteria of the evaluation, the criteria of the professional preparation, the objective criteria, the effective criteria, the normative criteria, the cognitive criterion, physical training.

Постановка проблеми. Учитель фізичної культури – це педагогічний працівник, фахівець з фізичної культури і спорту, який має вищу або спеціальну педагогічну освіту та відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень, що організовує та здійснює навчально-виховну роботу з учнями загальноосвітніх навчальних закладів з метою формування їх фізичної культури, сприяння гармонійному розвитку особистості, формування позитивних рис характеру, зміцнення здоров'я, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя.

Динамічні суспільні та культурні перетворення, глибокі трансформації в освітній сфері, що супроводжують інтеграцію України в європейське освітнє співтовариство, зумовлюють безперервні зміни у професійні діяльності сучасного учителя. До вимог, що висуває сьогодення

сучасному фахівцеві неможливе підготувати лише за рахунок розширення предметного змісту професійної підготовки, адже вони мають надпредметний характер і відрізняються певною універсальністю. Підготовленість до професійної діяльності сьогодні не обмежується системною сукупністю знань, вмінь та навичок – вона потребує певних соціальне та професійне значущих якостей, сформованих мотивів, усвідомленої потреби в професійному зростанні та саморозвитку тощо. Це об'єктивно зумовлює переорієнтацію систем освіти на компетентнісну парадигму.

В сучасній педагогіці професійна компетентність учителя активно досліджується, а підходи до розкриття її сутності та структури значно варіюють. Значний внесок у розвиток компетентнісного підходу зробили А.В. Хуторський, М.С. Головань, І.А. Зязюн, А.К. Маркова, І.О. Зимня, Л.М. Мітіна, В.В. Ягупов, В.І. Свістун та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз теоретичних та методологічних джерел дозволив прийти висновку, що компетентність характеризує здатність особистості до успішної реалізації певних функцій, здійснення діяльності або вирішення задач, що є зовнішніми до особистості та викликані соціальними вимогами та індивідуальними потребами. Компетентність формується та виявляється у діяльності, а отже являє собою складну, багатогранну й багатоаспектну характеристику цієї діяльності відповідно соціального замовлення до неї. Як реалізований потенціал особистості, компетентність існує як складна комплексна її характеристика, система особистісних ресурсів (знань, вмінь, способів дії, мотивів, ставлень, особистісних якостей, ціннісних орієнтацій тощо), що забезпечують ефективну діяльність фахівця.

Ми будемо розуміти професійну компетентність як нормативну комплексно-інтегративну характеристику особистості, що визначає її готовність і здатність до виконання функцій професійної діяльності та ефективного вирішення типових професійних завдань, орієнтує її на

постійне професійне самовдосконалення і самореалізацію на основі творчого використання набутих знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей, здібностей і професійно значущих якостей. Як результат навчання на певному рівні вищої освіти, професійна компетентність може бути ідентифікована, кількісно оцінена та вимірена.

Мета нашої статі полягає у визначенні критеріїв та показників професійної компетентності майбутнього учителя фізичної культури.

Як визначає академічний Словник української мови, «критерій» – це підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [1, с.349], тоді як «показник» – це свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь [2, с.10]. У контексті педагогічного дослідження використовують більш конкретні поняття:

- критерії оцінювання – опис того, що саме має продемонструвати студент, щоб довести, що компетенція здобута [3];

- критерії якості педагогічної діяльності – ознаки, за якими визначається ступінь відповідності педагогічної діяльності встановленим цілям, стандартам, нормам. Вони призначені для якісної характеристики педагогічної діяльності через кількісну міру досягнення проектованої [4];

- критерії професійної підготовки – сукупність ознак, які характеризують конкретний аспект рівня професійної підготовки. Відповідно, показники вимірювання рівня професійної підготовки є якісними та кількісними характеристиками прояву ознак, які необхідно дослідити [5];

- критерії професійної компетентності – множина характеристик, відносні та кількісні показники якої виявляють рівень відповідності професійних якостей особистості вимогам професійної діяльності [6];

- критерій оцінювання педагогічного дослідження – правило, згідно з яким виносять оцінку. В цьому правилі коротко сказано, що таке добре і що таке погано [7, с.4] тощо.

Ми будемо розуміти поняття «критерій професійної компетентності майбутнього учителя» як сутнісну ознаку, що взята за основу оцінювання повноти прояву і рівня розвитку компетентності відповідно до цілей, задач та функцій професійної діяльності на основі конкретних та об'єктивних показників. Форму вияву ознаки, взятої за основу критерію, яка дає можливість якісно і кількісно його описати, ми визначаємо як показник.

При виборі та обґрунтуванні критеріїв та показників у педагогічному дослідженні необхідно дотримуватися низки загальних вимог:

- критерії повинні відображати основні закономірності становлення особистості студентів;
- за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваного;
- критерії повинні розкриватися через ряд показників, у міру прояву яких можна судити про більшу чи меншу міру вираженості даного критерію;
- критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі;
- якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними [8].

Для опису професійної компетентності необхідно використовувати кілька груп критеріїв, до яких А.К. Маркова відносить:

- об'єктивні критерії - відповідність людини вимогам професії, її внесок в соціальну практику. Суб'єктивні критерії – відповідність професії вимогам людини, її мотивам, схильностям; задоволеність людини професією;
- результативні критерії – досягнення бажаних суспільством результатів праці. Процесуальні критерії – використання соціально прийнятних способів, прийомів, технологій професійної діяльності;
- нормативні критерії – засвоєння і відтворення норм, правил, стандартів професії. Індивідуально-варіативні критерії – індивідуалізація праці, самореалізація особистих потреб, прояв самобутності;

– критерії наявного рівня – актуальний рівень професійного розвитку. Прогностичні критерії – перспективи росту, зона найближчого професійного розвитку і саморозвитку;

– критерії професійної навченості – готовність до прийняття професійного досвіду інших людей, професійна відкритість. Критерії творчі – прагнення вийти за межі професії, перетворити її досвід, збагатити особистим творчим внеском;

– критерії соціальної активності та конкурентоспроможності – вміння зацікавити суспільство результатами своєї праці, привернути увагу до насущних потреб професії при внутрішньому професійному локус контролю. Критерії професійної прихильності – професійна честь і гідність;

– критерії якісні і кількісні – оцінка професіоналізму в параметрах якості і в кількісних показниках [9, с. 36-40].

Оскільки професійна компетентність характеризує діяльність фахівця, доречно визначати структуру компетентності відносно структури професійної діяльності, до складу якої, як зазначає М.С. Головань входять наступні компоненти: усвідомлення потреби, формування мотиву, вибір способу здійснення діяльності, планування діяльності, перелік дій, виконання дій [10, с.28]. Усвідомлення потреби та формування мотиву вимагає цілеспрямованого вибору шляхів та засобів задоволення потреби з урахуванням власних ціннісних ставлень. Вибір способу дії та планування діяльності потребує спеціальних знань, розвинутих пізнавальних вмінь та навичок, здібності до пошуку, відновлення, творчого переосмислення інформації щодо способу здійснення та закономірностей планованої діяльності та пов'язаних з нею процесів. Це у свою чергу буде сприяти усвідомленому та відповідальному вибору шляхів, засобів та способів реалізації діяльності. Виконання запланованих дій потребує сформованих вмінь, навичок, володіння способами дії, а також значних емоційно-вольових зусиль.

Тож, у структурі професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури можна виокремити щонайменш три обов'язкові елементи:

1. Особистісно-мотиваційний – система якостей та властивостей особистості, які впливають на результат професійної діяльності. Передумовою, рушійною силою та важливим регулятором професійної діяльності та розвитку професійної компетентності є мотивація. Вона включає в себе всі види спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, ідеали тощо, завдяки яким професійна діяльність набуває для учителя особистісний сенс – у тому числі потреби у самовдосконаленні, саморозвитку та творчій самореалізації.

Т.І. Левченко вказує, що мотивація «реалізує життєві відносини людини, регулює процеси становлення, розвитку, трансформації особистості. Мотивація спонукає дії, поведінку людини, визначає вибірковість процесів сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, уяви, забезпечує вибір цілей і засобів їх досягнення, спрямовує діяльність і дії на мотиваційні об'єкти, цілі, підтримує спрямованість діяльності та її інтенсивність, регулює, контролює реалізацію намірів, сприяє вибору нових технік і стратегій для реалізації певного мотиву» [11, с.10]. Н.В. Кузьміна виділяє три групи мотивів педагогічної діяльності: внутрішня потреба працювати в галузі певного предмета; потреба працювати з людьми (навчати і виховувати їх), яка заснована на усвідомленні своїх здібностей, характеру, покликання; необхідність, що пов'язана з виконанням ролі, обумовленої змушеним вибором професії, вимушеним вирішенням задач, запропонованих професією [12, с.93]. Сильна мотивація може компенсувати прогалини розвитку деяких професійно важливих якостей, але слабку мотивацію компенсувати практично неможливо. Отже, особистісного-мотиваційний елемент професійної компетентності є системоутворюючим.

2. Змістовий – система професійно необхідних знань та пізнавальних

вмінь та навичок, необхідних для ефективного виконання професійних функцій. Для майбутнього учителя фізичної культури професійно необхідними є педагогічні, психологічні, методичні, біологічні знання, а також знання з проблем фізичної культури та спорту. Важливими є знання про себе, власні здібності, потреби, інтереси, а також вміння та навички роботи з інформацією – пошук, аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення тощо.

У процесі навчання теоретичні знання проходять ряд етапів – вони трансформуються з початкових знань, які існують в особистості у вигляді понять та суджень, в обґрунтовуючі знання (закони, теорії, правила тощо), а від них за допомогою логічних прийомів – в умовивідні знання [13, с.65]. Саме знання виступають фундаментом компетентностей за методологією TUNING, що розглядає їх як динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь і здатностей та формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах [14, с.7]. Професійне знання повинне формуватися відразу на всіх рівнях: методологічному (знання закономірностей розвитку, зумовленість цілей виховання тощо); теоретичному (знання законів, принципів, правил педагогіки і психології, основних форм діяльності тощо); методичному (рівень конструювання навчально-виховного процесу); технологічному (рівень вирішення практичних завдань навчання і виховання в конкретних умовах) [15, с. 27]. Міцні системні професійні знання є основою світогляду, умовою творчої самореалізації, розвитку здібностей і талантів майбутніх учителів.

3. Операційно-діяльнісний – система умінь, навичок та способів дії, необхідних для ефективною реалізації функцій професійної діяльності. До цього елементу ми відносимо володіння засобами, методами, прийомами організації та технологіями професійної діяльності на основі творчого використання професійних знань; вміння та навички організації педагогічної взаємодії, координації зусиль усіх учасників педагогічного процесу; управління діяльністю інших людей тощо.

Всі професійні уміння майбутнього учителя фізичної культури можна, як пропонує Р.В. Маслюк, розділити за блоками: комунікаційно-організаційним, контрольньо-оцінним, особистісно-поведінковим, операційно-управлінським, креативним, гностичним, методичним [16, с.64]. Операційно-діяльнісний елемент професійної компетентності майбутнього учителя фізичної культури передбачає активне освоєння засобів і методів фізичного виховання і навчання, уміння забезпечувати індивідуальний підхід до фізичного розвитку учнів, активну суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагогів й учнів.

Розглянута вище структура професійної компетентності майбутнього учителя фізичної культури дає нам підстави для визначення критеріїв оцінювання її сформованості:

1. Особистісний критерій – свідчить про сформованість у майбутніх учителів фізичної культури професійно важливих індивідуально-психологічних якостей та властивостей. Професійно важливим є такі індивідуальні якості, як фізична витривалість, здатність до адаптації, емоційна стійкість; комунікативність, емпатійність та доброзичливість; толерантність та повага до різноманіття та індивідуальної неповторності тощо. Професія вимагає від учителя позитивних мотивів професійної діяльності, сформованої системи гуманістичних цінностей, потреби у самовдосконаленні та саморозвитку, пріоритетів здорового способу життя тощо. Оскільки ядром особистісного компоненту та рушійною силою професійного розвитку є професійні мотиви майбутнього учителя, то ми вважаємо показниками особистісного критерію:

- мотиви професійного вибору;
- мотиви професійної діяльності;
- потреба у професійному саморозвитку.

2. Когнітивний критерій – передбачає сформованість у майбутніх учителів міцних системних знань, вмінь та навичок, необхідних для ефективної професійної діяльності. Професія «учитель фізичної культури»

потребує від майбутнього фахівця розуміння сучасних проблем навчання та виховання, фізичної культури та спорту, специфіки та задач професії. Майбутньому учителя необхідно мати глибокі соціально-гуманітарні, психолого-педагогічні, методичні, анатомо-фізіологічні, медико-гігієнічні знання. Важливими є знання санітарно-гігієнічних вимог, нормативних вимог, правил безпеки, використання спортивних споруд, спеціального обладнання та інвентаря. Ефективна реалізація професійних функцій потребує від майбутнього педагога обізнаності із сучасними педагогічними, оздоровчо-реабілітаційними, інформаційними технологіями, формами, методами та прийомами навчання і виховання. Потреба постійного оновлення професійних знань, адаптація до швидкоплинних умов професійної діяльності майбутнього учителя вимагає від нього здатності вчитися і оволодівати сучасними знаннями та технологіями; сформованих навичок пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, аналітичних та прогностичних вмінь..

Отже, показниками цього критерію є сформовані:

- психолого-педагогічні знання;
- біологічні знання та основи медичних знань;
- знання з теорії і методики фізичного виховання та спорту;
- вміння та навички самостійної роботи з інформацією;

3) діяльнісний критерій – охоплює сукупність вмінь, навичок способів дії, що базуються на знаннях та отриманому досвіді, необхідних для професійної діяльності. Передбачає досконале володіння державною мовою, навички взаємодії та співробітництва, комунікативні вміння та навички. Для майбутнього учителя фізичної культури професійно важливим є вміння переконувати, доводити свою точку зору, мотивувати та заохочувати людей до саморозвитку. Майбутній учитель має володіти методами та прийомами педагогічної діагностики та метрологічних вимірів фізичної активності та рухової діяльності; вміти проектувати та планувати свою діяльність, приймати обґрунтовані рішення. Від нього

очікують вміння організувати фізкультурну діяльність, профілактичні та реабілітаційні заходи, активний відпочинок, пропаганду здорового способу життя та профілактики захворювань з учнями різного віку, різними особливостями розвитку та станом здоров'я. Майбутній учитель фізичної культури повинен вміти здійснювати контроль за функціональним станом та діяльністю учнів та за ходом навчально-виховного процесу. Він повинен мати навички використання у власній професійній діяльності сучасних педагогічних, оздоровчо-реабілітаційних, інформаційних технологій; володіти формами, методами та прийомами навчання і виховання. Сучасний учитель фізичної культури повинен вміти керувати руховою діяльністю інших людей; володіти та використовувати у практичній діяльності різні види та форми рухової активності, базові види фізкультурної діяльності; вдосконалювати рухові уміння, моделювати фізичні вправи. Професійно необхідними є вміння використовувати спортивні споруди, спеціальне обладнання та інвентар, забезпечувати безпеку і дотримання санітарно-гігієнічних вимог, охорону життя і здоров'я дітей, а також навички практичного використання основ медичних знань, надання долікарської допомоги

Показниками даного критерію є:

- вміння та навички використовувати професійні знання у плануванні, проектуванні, організації та оцінці власної професійної діяльності;
- вміння та навички використовувати професійні знання для організації, координації, контролю та вчасної корекції навчальної та фізкультурно-спортивної діяльності учнів;
- вміння та навички організації ефективного професійного спілкування

Отже, професійна компетентність – це комплексно-інтегративна характеристика особистості, що визначає її готовність та здатність до виконання функцій професійної діяльності, до постійного професійного

удосконалення та самореалізації на основі творчого використання набутих знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей, здібностей та професійно значущих якостей.

Як нормативна характеристика фахівця, професійна компетентність може бути виявлена та виміряна за допомогою об'єктивних критеріїв та показників. Критерій професійної компетентності – сутнісна ознака, що взята за основу оцінювання повноти прояву і рівня розвитку компетентності відповідно до цілей, задач та функцій професійної діяльності. Показник – це форма прояву ознаки, що узяті за основу критерію, яка якісна та кількісна її характеризує.

За основу визначення критеріїв професійної компетентності ми узяли її структурні елементи:

- особистісно-мотиваційний – система якостей та властивостей особистості, які впливають на результат професійної діяльності;
- змістовий – система професійно необхідних знань та пізнавальних вмінь та навичок;
- операційно-діяльнісний – система умінь, навичок та способів дії, необхідних для ефективної реалізації функцій професійної діяльності.

Відповідно до цього визначено критерії професійної компетентності майбутнього учителя фізичної культури:

- особистісний, показниками якого є мотиви професійного вибору, мотиви професійної діяльності та потреба у професійному саморозвитку
- когнітивний, показниками якого є психолого-педагогічні знання; біологічні знання та основи медичних знань; знання з теорії і методики фізичного виховання та спорту; вміння та навички самостійної роботи з інформацією;
- діяльнісний, показниками якого є: вміння та навички використовувати професійні знання у плануванні, проектуванні, організації та оцінці власної професійної діяльності; вміння та навички використовувати професійні знання для організації, координації, контролю

та вчасної корекції навчальної та фізкультурно-спортивної діяльності учнів; вміння та навички організації ефективного професійного спілкування.

Список використаних джерел

1. Словник української мови: В 11 т. / За ред. І. К. Білодіда. – Т. 4: І-М. – К. : Наукова думка, 1973. – 840 с.
2. Словник української мови: В 11 т. / За ред. І. К. Білодіда. – Т. 7. Поїхати-Приробляти – К. : Наукова думка, 1976. – 723 с.
3. Мороз І. В. Кредитно-модульна система організації навчального процесу / І. В. Мороз. – К. : Освіта України, 2005. – 90 с.
4. Енциклопедія освіти/Голов. ред. В. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1036 с.
5. Коваль Т.І. Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів: монографія/Т. І. Коваль. – К.: Ленвіт, 2007. – 264 с.
6. Хоменко В.П. Природничо-наукова підготовка фахівця фізичної культури: [монографія]/В.П. Хоменко. – Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2012. – 380 с
7. Гончаренко С.У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень/С.У. Гончаренко//Шлях освіти. – 2004. – № 1. – С. 2-6.
8. Терещук Г. В. Основи педагогічних досліджень [Текст]/Г. В. Терещук, В. К. Сидоренко. – Ольштин: WSiE NWP, 2010. – 328 с.
9. Маркова А.К. Психология профессионализма/А.К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
10. Головань, М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду [Текст] / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23-30.
11. Левченко Т. І. Модифікація суб'єкта в річних видах діяльності ; Монографія / Т.І. Левченко. – Вінниця: «Нова книга», 2011. – 448 с.

12. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения/Н.В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.

13. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз/О.С. Заблоцька//Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – Вип. 40. – С 63-68.

14. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система: довідник користувача/пер. з англ.; за ред. д-ра техн. наук, проф. Ю. М. Рашкевича та д-ра пед. наук, доц. Ж. В. Таланової. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 106 с.

15. Педагогічна майстерність: [підручник]/І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с

16. Маслюк Р.В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Умань, 2015. – 286 с.

References

1. Slovnyk ukrainskoi movy: V 11 t. / Za red. I. K. Bilodida. – Т. 4: І-М. – К. : Naukova dumka, 1973. – 840 s.

2. Slovnyk ukrainskoi movy: V 11 t. / Za red. I. K. Bilodida. – Т. 7. Poikhaty-Pryrobliaty – К. : Naukova dumka, 1976. – 723 s.

3. Moroz I. V. Kredytно-modulna systema orhanizatsii navchalnoho protsesu / I. V. Moroz. – К. : Osvita Ukrainy, 2005. – 90 s.

4. Entsyklopediia osvity/Holov. red. V. Kremen. – К.: Yurinkom Inter, 2008. – 1036 s.

5. Koval T.I. Profesiina pidhotovka z informatsiinykh tekhnolohii maibutnikh menedzheriv-ekonomistiv: monohrafiia/T. I. Koval. – К.: Lenvit, 2007. – 264 s.

6. Khomenko V.P. Pryrodnycho-naukova pidhotovka fakhivtsia fizychnoi kultury: [monohrafiia]/V.P. Khomenko. – Poltava: PNPУ im. V.H. Korolenka, 2012. – 380 s
7. Honcharenko S.U. Pro kryterii otsiniuvannia pedahohichnykh doslidzhen/S.U. Honcharenko//Shliakh osvity. – 2004. – № 1. – S. 2-6.
8. Tereshchuk H. V. Osnovy pedahohichnykh doslidzhen [Tekst]/H. V. Tereshchuk, V. K. Sydorenko. – Olshtyn: WSIiE NWP, 2010. – 328 s.
9. Markova A.K. Psihologiya professionalizma/A.K. Markova. – M.: Mezhdunarodnyiy gumanitarniy fond «Znanie», 1996. – 312 s.
10. Holovan, M. S. Kompetentsiia i kompetentnist: dosvid teorii, teoriia dosvidu [Tekst] / M. S. Holovan // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2008. – № 3. – S. 23-30.
11. Levchenko T. I. Modyfikatsiia subiekta v richnykh vydakh diialnosti ; Monohrafiia / T.I. Levchenko. – Vinnytsia: «Nova knyha», 2011. – 448 s.
12. Kuzmina N.V. Professionalizm lichnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya/N.V. Kuzmina. – M.: Vysshaya shkola, 1990. – 119 s.
13. Zablotska O. S. Kompetentnisnyi pidkhid yak osvitalia innovatsiia: porivnialnyi analiz//Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. – 2008. – Vyp. 40. – S 63-68.
14. Yevropeiska kredytna transferno-nakopychuvalna systema: dovidnyk korystuvacha/per. z anhl.; za red. d-ra tekhn. nauk, prof. Yu. M. Rashkevycha ta d-ra ped. nauk, dots. Zh. V. Talanovoi. – Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, 2015. – 106 s.
15. Pedahohichna maisternist: [pidruchnyk]/I. A. Ziaziun, L. V. Kramushchenko, I. F. Kryvonos ta in.; za red. I. A. Ziaziuna. – 3-tie vyd., dopov. i pererobl. – K : SPD Bohdanova A. M., 2008. – 376 s
16. Masliuk R.V. Profesiina pidhotovka maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury v systemi «pedahohichni koledzh – pedahohichni universytet»: dys. ...

kand. ped. nauk: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. –Uman, 2015.
– 286 s.